

Viorica Goicu

NUME DE FAMILIE DE ORIGINE TOPONIMICĂ DIN ȚINUTUL BEIUȘ

1. Cercetarea diacronică a antroponimiei are un rol determinant pentru cunoașterea evoluției sistemului de denotație personală. Cu ajutorul documentelor istorice pot fi puse în evidență diversele categorii de nume de persoane, capacitatea lor de individualizare și caracteristicile lor formale, ceea ce ne permite uneori să avansăm în cunoașterea societăților medievale pe baza antroponimiei.

Din punctul de vedere al originii tematice, numele de familie se clasifică în patru categorii: nume de botez, nume de origine toponimică, nume de meserii și profesii precum și porecelele cu întreaga lor varietate.

Sunt de origine toponimică acele nume care leagă individul de pământul, de casa ori de domeniul unde el locuiește, de localitatea sau țara de unde este originar. Făcând referire la acest tip de nume din Franța, Paul Lebel¹ a arătat care sunt condițiile generale de denotație a oamenilor după locul de origine: când un nou-venit se stabilea într-un sat sau oraș, vecinii săi îi dădeau imediat ca supranume denumirea localității de origine. Astfel de nume sunt considerate de Albert Dauzat² ca fiind cele mai vechi supranume din Franța. Potrivit cercetărilor întreprinse de cunoscutul onomast, frecvența numelor de sate ca supranume coincide cu emigrarea spre orașe începând din secolul al XII-lea, ca urmare a dezvoltării comerțului și industriei artisanale. Aceste mișcări de populații au avut loc mai ales în sud, în urma întemeierii de noi sate și orașe.

În textele medievale din Franța s-a remarcat faptul că satele al căror nume individualizează o persoană aparțin în întregime aceleiași regiuni. Cele 120 de nume (din 400 consemnate de Albert Dauzat) presupun o imensă migrare rurală spre orașe. La aceleași concluzii a ajuns și Marie-Thérèse Morlet în teza sa de doctorat despre numele de persoane din Haute Picardie³, unde numele de origine toponimică reprezintă pentru secolul al XIII-lea 34,6% din totalul numelor de persoane. Acest procent descrește ușor în timpul celor trei secole studiate: 32,2% (secolul al XIV-lea), 28,4% (secolul al XV-lea).

Numele de familie de acest tip sunt deosebit de importante pentru toponimie nu numai pentru că ele conservă forme vechi pe care numele de locuri le-au pierdut, dar ele permit, uneori, să se descopere localități dispărute de la sfârșitul

¹ „Annales de Bourgogne”, XI, 1939, p. 95.

² *Les noms de famille de France*, Paris, 1942, p. 135.

³ *Les noms de personne en Haute Picardie au XIIIe, XIVe, XVe siècles*, Paris, 1967, p. 288.

Evului Mediu. Între numele de locuri și antroponime se află așadar o strânsă legătură. De-a lungul istoriei se observă un perpetuu du-te-vino: omul a dat numele său pământului, iar pământul, numele omului. Din Antichitate până la începutul epocii feudale, a predominat al doilea procedeu, oamenii, în frunte cu nobilii, luându-și numele de la terenurile lor. Au loc însă și unele reveniri, astfel încât mutațiile de nume nu sunt întotdeauna ușor de stabilit. În principiu, numele de familie vine de la un nume de loc, când acesta este vechi, dacă el a existat înainte de formarea patronimului.

2. O importantă categorie a numelor de familie românești o constituie numele de origine toponimică. O simplă consultare a dicționarului cuprinzând numele de familie românești al lui Iorgu Iordan⁴ poate confirma acest lucru. Foste supranume, acest tip de nume de familie desemnează, în marea lor majoritate, locul nașterii, dar și reședința sau proprietatea. Astfel de nume deveneau funcționale în alte așezări decât în cele de origine, atunci când individul sau familia se mutau.

Consultând colecția de documente din Transilvania între anii 1351–1355 (DRH, C, X) și 1361–1365 (DRH, C, XII), am constatat că sunt numeroase cazurile când numele persoanelor apar însoțite de numele localității de reședință, conform sistemului latin medieval de denotație personală: Mihail, fiul lui Blasiu *de Sâncel* (DRH, C, X, p. 12); magistrul Ioan, fiul lui Toma *de Lazuri* (p. 54); Simion al lui Simion *de Teiuș* (p. 245); Toma, fiul lui Laurențiu *de Tileagd* (DRH, C, XII, p. 26); Nicolae *de Zlatna* (p. 122); Ioan, fiul lui Nicolae *de Ciortea* [...]; Ștefan, fiul lui Dominic *de Giulvăz* (p. 317); Toma, fiul lui Nicolae *de Cherechiu* (p. 410). Am selectat doar câteva exemple, astfel de construcții fiind prezente aproape în fiecare document.

3. Acest tip de nume alături de alte tipuri apare în documentele din Ungaria încă din secolul al XIII-lea, unde identitatea nobilului proprietar este redată prin următoarele construcții latinești:

a) 1201: *Alexius filius Gude* (ÁÚO I, p. 91), unde se menționează numele tatălui;

b) 1228: *Job de genere Woyk* (ÁÚO VII, p. 457), unde este desemnat clanul de origine;

c) 1245: *Marcellus de Baghe et Sebretus de Szantou* (SoprVm. I, p. 20), unde la numele individual se adaugă numele locului de origine sau al proprietății;

d) 1326: *Petrus dictus Orros* „cu nasul mare” (HédOkI. I, p. 21), unde la numele individual se adaugă un supranume, mai exact o poreclă, prin formula *dictus* „zis, numit”.

Aceste tipuri diferite sunt adeseori combinate:

⁴ *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983.

e) 1303: *Moys filius Nicolai dicti Ayakas* („cu buzele groase”) *de Iwanch* (AnjouO. VII, p. 281) etc.

Desigur că astfel de construcții nu au fost folosite în maghiara vorbită. Dacă în secolul al XIII-lea asemenea formulări pot sau, în cea mai mare parte, trebuie considerate ca fiind specifice documentelor oficiale, arată Géza Bárczi⁵, este aproape sigur că, din secolul al XIV-lea, nobilii proprietari erau denumiți prin nume duble în limba vorbită, deși adeseori este destul de dificil să se constate evoluția acestui uz, mascat de formulele latinești din documente. Tipurile de nume maghiare de familie din această perioadă corespund în general formulelor latinești din documente, care, probabil, au influențat formarea acestora, dar mai puțin în privința supranumelor sau mai exact a poreclelor, construcția latină reflectând întotdeauna o denumire maghiară.

Așa se explică faptul că sunt foarte frecvente supranumele formate de la nume de locuri cu sufixul *-i*, care formează adjective indicând originea. Deși, așa cum s-a arătat mai sus, latina documentelor a mascat formele din limba vorbită, totuși sunt numeroase exemple care atestă că acest tip de nume este relativ vechi: 1270–1290 *Endre Mazlay* (= de Maszló) *dicti* (ÁÚO VIII, p. 332); 1353 *Egrimihal* (= Egri Mihály „Mihály de Eger”) (OkI Sz.) și multe altele. Probabil că numele de acest tip se ascund sub formula latină construită cu prepoziția *de*, ca în următorul exemplu din 1468 *Georgio de Byb*, *Georgij Byby* (HédOkI. I, p. 330–332) etc. Astfel de nume s-au păstrat în familie chiar și atunci când proprietatea pe care o evocă și-a schimbat stăpânul: 1492 *Mathia Dobózy de Pewked* (HédOkI. I, p. 477). De asemenea, anumite nume indică naționalitatea sau originea persoanei, ca în exemplele din 1138–1329 *Bulgar*, *Huruat* „croat”, *Lengen* „polonez”, *Scerecen* „sarazin” (MNy. XXXII, 57, 132, 203, 205).

4. În studiul despre nume de persoane și nume de animale din Țara Oltului, Ștefan Pașca⁶ a evidențiat faptul că „numele care indică apartenența sau originea locală a indivizilor sau a familiilor se bucurau de o deosebită circulație în sistemul antroponimic documentar”, apreciind că acestea „au precedat întrebuintarea patronimicelor sau a matronimicelor”. Exemplele consemnate de autor sunt din secolele al XVI-lea și al XVII-lea și ele apar, de obicei, în acte redactate într-o altă localitate decât cea de apartenență a indivizilor amintiți în ele. Ștefan Pașca arată apoi că nu toate formele documentare au fost purtate, în realitate, de indivizii numiți cu ele, acestea fiind creații ale notarilor.

În același timp însă, pe baza cercetărilor documentare la care a adăugat și materialul cules din localitățile din Țara Oltului, Ștefan Pașca arată că numele de

⁵ *L'anthroponymie hongroise du Moyen Âge*, în „Atti e Memorie”, III, *Memorie della sezione antroponimica*, Firenze, 1963, p. 13.

⁶ *Nume de persoane și nume de animale din Țara Oltului*, București, 1936, p. 86–91.

familie românești formate prin derivare de la nume de localități, unele de importanță în viața administrativă a Ardealului și a Munteniei, se datorează unei mișcări de populație printre satele din Țara Oltului. Aceste nume de familie, atestate destul de des și în toate regiunile Țării Oltului, demonstrează că în trecut mișcările de populație au fost remarcabile, întrucât „condițiile vieții economice pe care iobăgimea din această regiune a avut să le îndure din partea *domnilor nemeși* [n.n., V.G.] nu erau din cele mai ușoare. Ele sunt cuprinse în urbariile curților boierești din satele fâgărășene și sunt, în unele cazuri, extrem de grele”⁷. De aici rezultă că urbariile, listele parohiale și listele fiscale reflectă o onomastică mai apropiată de realitate decât convenția scriptuară din documentele redactate în latină.

5. Pentru domeniul Beiuș, o regiune care a făcut obiectul unor studii istorice și dialectale⁸, dispunem de două conscrieri din anii 1600⁹ și 1721¹⁰, deosebit de importante pentru istoria acestui vechi ținut românesc. Numele de familie din cele două conscrieri vor fi analizate sub două aspecte, amândouă complementare: numele de familie revelatoare pentru stabilirea migrațiilor și modul cum au fost asimilate în onomastica locală. Chiar dacă în perioada dintre cele două documente (1600–1721) numele de familie nu era fixat într-un mod stabil, cauza fiind legată de constrângerile socio-economice, al doilea nume ereditar este un instrument de reper social mai eficace decât înlănțuirea numelor paterne.

6. Domeniul Beiuș făcea parte din marele domeniu al Episcopiei romano-catolice din Oradea, reconstituit la începutul secolului al XVIII-lea în urma rescriptului imperial din 1693¹¹, prin care episcopiei i se restituiau toate bunurile stăpânite până în 1566. În atenția stăpânului feudal, prioritare au fost reconstituirea și organizarea domeniului în scopul obținerii de venituri cât mai mari.

Întocmită pentru împărat, conscrierea din 1600 înregistrează târgul Beiuș cu 64 de sate, din care, după cum arată David Prodan¹², 61 sunt românești, caracter unguresc având doar Beiușul, Târcaia și Șoimușul, iar Băița e „amestecată”. Conscrierea este un izvor documentar prețios, atât prin întinderea și bogăția

⁷ *Idem*, p. 90.

⁸ Pentru întreaga bibliografie privind istoria și graiul acestui ținut, vezi monografia lui Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crișului Negru*, București, 1961, p. 19, nota 1 și Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, 2005.

⁹ David Prodan, *Domeniul Beiușului la 1600* în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, V, 1962, p. 36–110. Originalul se află în Arhivele Statului din Budapesta, U. și C., fasc. 17 nr. 6. Fotocopie în Arhiva Institutului de Istorie a Filialei Academiei din Cluj.

¹⁰ *Conscrierea domeniului Beiuș la anul 1721* a fost publicată de Ana Ilea, Gheorghe Mudura, Veronica Covaci în „Crisia”, X, Oradea, 1980, p. 353–443.

¹¹ Bunyitay Vincze, *Schematismus historicus venerabilis cleri diocesis Magno-Varadinensis latinorum*, Oradea, 1896, p. 33; Jakó Zsigmond, *Bihar megye a török pusztítás előtt*, Budapest, 1940.

¹² *Op. cit.*, p. 35.

informațiilor sale redată în latină, cât și prin faptul că este printre puținele documente din această perioadă care consemnează atât numele iobagilor, cât și starea lor materială, reprezentată de animalele pe care le dețineau.

Conscrierea consemnează pe domeniul Beiușului trei crainici: Petru Burdan (*Petrus Burdan Krainik*), care are în subordine șase sate, în frunte cu satul Burda unde locuiește și de la care și-a primit numele; al doilea este Ion Uscat (*Ioannes Vskat alter Kranik*) din Hârșești având în subordine șapte sate, în frunte cu satul său; al treilea e Mihail Hitraș (*Michael Hitras Krainik* sau *Hitras Mihail* cum e înscris în lista supușilor) din Burdești, având în subordine șase sate, în frunte cu satul său. Nota de pe margine îl consemnează ca fiind crainic și cnez (*Krainik et kenez*). Urmează 11 sate aparținând de topitoriile de fier și 6 de topitoria de aramă.

În același timp, localitățile maghiare au în fruntea lor juzi: târgul Beiuș are înscris un *Judex primarius Michael Literatus*, la Târcaia, la fel, un *Judex primarius Petrus Sebestien*, iar în Șoimuș, un *Judex juratus Joannes Egied*.

În cele 65 de localități din domeniul Beiuș sunt consemnați 1773 capi de familie cu o medie de 27 pentru o localitate. Cel mai populat este târgul Beiuș cu 168 de înscriși, iar celelalte 64 de sate însumează 1605 capi de familie cu o medie de 25 pentru fiecare sat. Între cele mai populate este satul Fânațe cu 53 înscriși, urmat de Beiușele și Vărzarii de Sus cu câte 50, Târcaia cu 49, Budureasa cu 44, Câmpanii de Sus cu 43, Gurani și Băița cu câte 42, Poienii de Sus și Șuștiu cu câte 40, celelalte sate fiind cu o populație mai redusă.

În cadrul fiecărui sat sunt nominalizați capii de familie, majoritatea dintre ei fiind consemnați cu supranumele familial urmat de numele de botez, conform uzului din administrația maghiară. Doar în localitățile cu populație maghiară (Beiuș, Târcaia și Șoimuș), numele de botez în forma sa latinizată apare pe primul loc.

7. Într-o zonă de contact lingvistic româno-maghiar, mai evident în localitățile Beiuș, Târcaia și Șoimuș, am constatat o similitudine și în plan onomastic. Astfel, în fiecare din cele trei localități, numele care apare mai frecvent este *Olah* (< magh. *olah* „român”) Beiuș – 1, Târcaia – 3, Șoimuș – 2. Cea mai veche atestare a supranumelui este 1283 și provine din toponimul maghiar *Olahteluk* „pământul lui Olah”¹³, iar ca al doilea nume este înregistrat în toate comitatele fostei Ungarii cu variantele sale fonetice și grafice: 1439 *Wolah* [Jánost] (Cluj-Mănăstur), 1449 *Walah* [Isván] (Cluj-Mănăstur), 1461 Barla et Georgio *ola*, 1614 *Vola* Gergely (Ciuc), 1720 Martinus *Olach* etc¹⁴. În cele trei secole care au urmat primei atestări a toponimului (1283), numele *Olah* este purtat atât în interiorul spațiului românesc cât și în exterior, ceea ce presupune ideea că etnonimul a fost folosit de maghiari

¹³ *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, Budapest, 1992, p. 1057.

¹⁴ Kázmér Miklós, *Régi magyar családnevek szótára, XIV–XVII század*, Budapest, 1993, p. 783–784.

pentru a-l denumi mai întâi pe membrul poporului român *in loco*, apoi pe emigrantul originar din acel popor și, în sfârșit, pe emigrantul reîntors în țara sa. De-a lungul Evului Mediu, potrivit atestărilor documentare, purtătorii numelui *Olah* sunt destul de numeroși, așa cum s-a arătat deja, în toate regiunile care au aparținut Ungariei, fapt ce demonstrează că etnonimul l-a denumit atât pe locuitor cât și pe emigrant.

Pe de altă parte, numele *Vngor* [= Ungur] apare în localitățile românești Beiușele – 1, Brădet – 2, Seghiște – 1 și în Băița – 1, cu o populație mixtă.

După distribuția acestor două nume putem deduce că etnicii maghiari s-au regrupat în anumite localități și s-au condus ca alte grupuri minoritare: aceeași izolare genetică, aceeași alegere a partenerului de viață. Este un comportament rural identic de coabitare a minorităților etnice cu populația indigenă.

Tot în Beiuș sunt înregistrate și alte nume care fac trimitere la etnia persoanei: *Horvatt* – 1, *Horwath* – 1 (< magh. *horvát* „croat”), *Magiar* – 1 (< *maghiar*), *Racz* – 1 (< magh. *rác* „sârb”), *Zaz* – 1 (< *sas* din Transilvania sau din Zips), *Gall* – 2 (< magh. *gall* „francez”) ¹⁵ și *Török* (< magh. *török* „turc”).

Acest tip de nume apar, sporadic, și în unele sate din domeniul Beiușului: *Koman* – 5 (< *coman*, *cuman*) Beiușele și în Boy – 1, sat contopit cu Vașcău; *Toth* – 1 (< magh. *tót* „slovac”) Băița; *Ceh* – 1 (< *ceh*) Băița, *Czeh* – 1 Vărzarii de Jos; *Polak* – 2 (< magh. *polyák* „polonez”) Băița, Câmpanii de Jos; *Tatar* – 1 (< *tătar*) Buntești; *Arab* – 1 (< *arab*) Poienii de Jos; *Horat* – 1 (< magh. *horvát* „croat”) Poienii de Sus; *Szerbul* – 1, *Zerbul* – 1 (< *sârb*) Mizieșul de Jos, *Szlaw* – 1 (< *slav*) Ștei; *Racz* – 1 (< magh. *rác* „sârb”) Tielec.

Prin acest tip de nume putem evalua contribuția nou-veniților la patrimoniul antroponimic local. Cu excepția numelor *Olah*, *Ungur* și *Magiar*, care în cele mai multe cazuri îi denumesc pe băștinași, celelalte nume le-au fost atribuite de români și de maghiari imigranților de alte etnii în momentul când s-au stabilit în această zonă.

Numele de origine locală formate cu sufixul *-(e)an* sunt foarte puține și cu o frecvență redusă, fapt ce demonstrează că în această regiune, până în anul 1600, au avut loc doar deplasări individuale sau în orice caz foarte restrânse, probabil prin căsătorii, doar în interiorul domeniului Beiuș. Este vorba de *Burda* – 2 (< *Burda*), numele a două familii care, probabil, au revenit în satul natal, *Korban* (< *Corbești*) Boy, *Kodran* (< Munții *Codrului*) Beiușele și *Poienar* (< *Poiana*) Boy.

Pentru alte trei nume în *-(e)an* nu am putut identifica denumirea locului de origine: *Hanczgan* – 2, *Okian* – 2 (Bleheni) și *Vidosouan* – 1 (Boy). De asemenea, în satul Câmp (Keómpólsboy), azi un cătun înglobat orașului Vașcău, sunt înregistrate patru familii cu numele *Sidoua* Miklos, *Sidouan* Grozan, *Sidouan*

¹⁵ *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, p. 443.

Mattias și *Sidouan* Lup în structura cărora apare numele etnic *jidov*. De altfel, numele maghiar notat *Sido* (< *szidó* „evreu”) este consemnat în 1599 în Bihor și în toate comitatele Ungariei începând din anul 1372, având uneori și forma *Sidow*¹⁶. După modul cum s-au format, *Sidoua* și *Sidovan* (= Jidova, Jidovan) pot fi nume de origine toponimică la baza cărora se află etnonimul *jidov*.

Dacă urmărim primele atestări ale localităților din domeniul Beiuș înregistrate de Coriolan Suci¹⁷, observăm că, cu excepția Beiușului atestat foarte de timpuriu (1270 *Benenus*, *Belyenes*, *Belenjnes*), celelalte localități nu au atestări mai vechi de începutul secolului al XVI-lea. Pe baza numelor de origine toponimică însă, putem spune că unele dintre ele sunt cu mult mai vechi. Astfel, în satul Burd, atestat sub aceeași formă în 1588¹⁸, în conscrierea din 1600 sunt înregistrați doi capi de familie cu numele *Burdan* Peter (Krainic) și *Burdan* Farkas; la fel, de la numele satului *Poiana*, cu prima atestare în 1600 sub forma *Poian*¹⁹ apare un *Poianar* Mihal în conscrierea din 1600 în satul Boy. Alta este situația satului *Corbești* atestat abia în 1828, 1851 sub forma *Korbest*²⁰, în timp ce 4 capi de familie cu numele *Korban* Theodor – 2, *Korban* Istuan și *Korban* Mattias sunt consemnați în satul Cociuba Mică [Koczuba] la 1600.

8. Cea de-a doua conscriere a domeniului Beiuș este din anul 1721 unde sunt înregistrate cele trei districte românești – Beiuș, Vașcău și Beliu – cu un târg, 126 de sate și 13 latifundii organizate în 6 șpanate, adică șase subunități sau oficii economice: șpanatul Vașcău cu 20 de sate, al lui Petru Pörff cu 12, al lui Petru Nica cu 24, al lui Ioan Roman cu 24, al lui Ioan Ciune cu 26 și șpanatul Groșeni sau Beliu cu 20 de sate. Târgul Beiuș este înregistrat separat, putând fi însă încadrat în șpanatul lui Ioan Ciune de care aparțineau și satele din jur, mai ales că observațiile generale ale acestui șpanat se referă de cele mai multe ori la întregul district Beiuș. Ca unități economice, șpanatele erau subordonate unui administrator și erau conduse de șpani, care se ocupau de bunul mers al activităților economice, gospodărești și judecătorești în raza lor de acțiune. Ceea ce trebuie remarcat este faptul că șpanii din domeniul Beiuș erau români din partea locului, unii dintre ei menținându-se ani în șir în această funcție.

În cadrul fiecărui sat sunt nominalizați capii de familie, majoritatea dintre ei fiind consemnați cu numele de familie urmat de numele de botez, conform uzului din administrația maghiară. Sunt însă și localități ca Vașcău și Beliu unde numele de botez în forma sa latinizată apare pe primul loc. La fiecare cap de familie sunt

¹⁶ Kázmér Miklós, *op. cit.*, p. 1167–1168.

¹⁷ *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, A–N; vol. II, O–Z, București, 1967, 1968.

¹⁸ *Idem*, vol. I, p. 114.

¹⁹ *Idem*, vol. II, p. 51.

²⁰ *Idem*, vol. I, p. 165.

notate suprafața casei, terenul arabil, fâneața, animalele mari și mici, cazanele de fiert țuică și morile. Sunt consemnate apoi obligațiile față de stăpânul feudal, edificiile și terenurile domeniile sau alte observații specifice localității respective. La sfârșitul fiecărui șpanat sunt centralizate toate datele satelor aparținătoare cu unele observații privind organizarea administrativă și judecătorească, obligațiile, edificiile și pădurile.

Conscrierea a fost publicată în forma în care se păstrează, fără traducere, pentru că în cea mai mare parte este constituită din tabele care nu necesită acest lucru, iar observațiile în limbile latină și maghiară sunt bine rezumate în partea introductivă. De asemenea, numele de persoane, de localități și de locuri au fost transcrise în grafia textului original²¹.

Din totalul de 1397 familii de iobagi și de birnici beiușeni precum și din 267 familii de jeleri²², 25 respectiv 10 familii erau lipsite de capul de familie, acesta fiind reprezentat de văduva rămasă în viață. Documentul consemnează doar clasele și categoriile sociale amintite mai sus, din care lipsesc nobilii din zonă. Nu sunt înscrși nici oamenii liberi, preoții, oficialii de la primărie, de la podul de vamă din Holod sau slujbașii domeniile: paznicii, meșterii fierari și de la berărie, cârciumarii, măcelarii, morarii și arendașii. În șpanatul lui Ioan Ciune sunt amintiți și locuitorii țigani, care plăteau o taxă anuală de 80 de florini și prestau munci pe lângă edificiile domeniile.

Conscrierea din 1721 cuprinde un număr mai mare de sate decât cea din 1600, în plus fiind șpanatul Beliu și alte câteva sate de pe Valea Crișului Negru, de unde rezultă că și numărul locuitorilor a crescut simțitor.

9. Prin compararea numelor de familie care apar în aceeași localitate la un interval de 121 de ani în cele două conscrieri, am constatat că în cele mai multe localități acestea s-au păstrat într-o proporție de 10–30%; altele însă numele apare în alte sate aparținând domeniului Beiuș. Procentul care indică păstrarea sau stingerea numelui în aceeași localitate variază în funcție de numărul capilor de familie care purtau același nume în anul 1600. Apoi mai trebuie să ținem cont de faptul că, așa cum am arătat mai sus, în conscrierea de la 1721 nu au fost înregistrați oamenii liberi, preoții, meseriașii și o serie de alți slujbași.

Pentru a ilustra modul cum s-au păstrat unele nume de familie cu modificările lor grafice, prezentăm situația din târgul Beiuș și din alte 10 sate: Fânațe, Cresuia, Brădet, Saca, Seghiște, Câmpanii de Sus, Câmpanii de Jos, Gurani, Beiușele și Burda.

²¹ Pentru modul cum sunt redată numele în această conscriere și particularitățile lor dialectale, vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică istorică*, cap. *Evoluția sistemului antropomic în Transilvania*, Timișoara, 2008, p. 82–93.

²² Nume atribuit în Evul Mediu țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin din Transilvania, care munceau pe moșiile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor (din magh. *zsellé*) DEX².

1600

Oppidum Bellenes

Fazakas 1, Fazokas 1
 Pap 3
 Kouacz 4, Kouaczy 1
 Zabo 6
 Török 1
 Varga 6, Warga 2
 Zweczy 7, Zeöczy 1

Fonacz

Doma 2
 Andras 3
 Akin 2

Krezulia

Drago 2, Dragoj 3
 Lajko 3

Bredel Falua

Vngor 2
 Guller 2
 Nan 1

Szaka

Gligan 1, Glegan 2
 Cerno 1
 Mera 1

Segesd

Mihocza 2
 Nazta 1
 Drogosa 1
 Barna 1

Felseó Kompanth

Stan 1, Sthan 1
 Bajko 1
 Handa 1
 Fresza 1

1721

Oppidum Belinyes

Fazekas 1
 Pap 1
 Kovats 3
 Szabo 6
 Török 1
 Varga 2, Vargha 1
 Szücs 2, Szucs 1, Swczy 1, Zweczj 1

Fanacz

Duma 1
 Andreas 1
 Akim 2

Kreszua

Drago 1
 Vlajko 1

Bragyet

Hungur 1
 Guller 1
 Nan 1

Száka

Gligan 1
 Cserno 2, Cserne 1
 Mora 1

Segess

Mihucza 2
 Nyaste 1
 Dragesan 1
 Borna 1

Felső Kimpan

Stoan 1
 Bajk 1
 Handa 1
 Fresze 1

Also Kompanth

Bele 1
Dusa 4
Dys 1
Petrasko 1

Goraniy

Lukuz 1
Tomocza 1
Firez 4

Kis Bellenes

Koman 5
Drin 1, Dring 1
Maczoran 1, Maczalan 1
Labos 1
Ztana 5
Kara 1

Burda

Fauor 1, Faul 1
Nan 3

Also Kimpan

Pele 4
Dusa 2
Gis 2
Petraska 2

Gurani

Lukutza 1
Thomutza 2
Füresz 1

Kis Belenyés

Koman2, Komanics 1
Dring 1
Moczoran 1
Labos 1
Sztana 1
Chora 1

Burda

Favur 1
Nan 1

Numele de familie *Kovács*, *Szábo* și *Szücs* din târgul Beiuș formate de la nume de meserii pot fi și numele unor români, o situație similară fiind înregistrată de noi și în localitățile din Țara Zarandului²³.

La numele care indică etnia unei persoane înregistrate în conscrierea din 1600 se adaugă nume noi în cea din 1721: *Czigány* – 3 (< *țigan*) Sohodol; *Görög* – 2 (< magh. *görög* „grec”) Seghiște, Drăgănești; *Lengyel* – 1 (< magh. *lengyel* „polonez”) Beiuș; *Nemcz* – 1 (< *neamț*) Petrieni; *Szekely* – 1 (< magh. *székely* „secui”) Beiuș.

Tot în categoria numelor etnice, două dintre ele apar acum și sub forma unor derivate cu sufixe: alături de numele *Turk* – 1 (Cusuiuș) apare și diminutivul *Turkus* (= Turcuș)– 2 (Rieni, Vălani), iar alături de *Koman* – 1 (Beiușele) și *Komanics* – 1 în aceeași localitate.

A crescut și numărul numelor de familie formate de la denumiri de localități din domeniul Beiuș, cum ar fi *Sustyán*²⁴ (Șuștiu), *Varzaran*²⁵ (Ștei), *Feriszan*

²³ Viorica Goicu, *op. cit.*, cap. *Nume de familie la origine nume de meserii din județul Arad în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, p. 68–81.

²⁴ Probabil că familia a revenit în satul de origine Șuștiu.

²⁵ Satul de origine este Vărzarii de Sus sau Vărzarii de Jos.

(Fânațe), *Fericsan*²⁶ (Poienii de Jos), *Szakan*²⁷ (Valea Neagră de Jos, Pocola), *Bregyan*²⁸ (Săud), *Borzan*²⁹ (Cusuiuș) etc., dar și de la localități și regiuni mai îndepărtate: *Skrofan*³⁰ (Briheni), *Devan* (Seghiște), *Abrudan* (Drăgănești), *Halmacsan*³¹ (Hașmaș, Sâc); *Mocz*³² (Ghigheșeni, Beliu), *Moczok* (Pietroasa, Gurani), *Szalagsán*³³ (Petrani, Vălenii de Beiuș).

Cel mai frecvent însă este numele *Erdelan* cu variantele *Erdilan*, *Erdilyan* [= Ardelean] – 24, la jumătate dintre purtătorii acestui nume fiind notat pe margine că sunt *inquilini*, adică jeleri.

În paralel cu numele românești de origine toponimică apar și nume maghiare de același tip. Este vorba de numele derivate cu sufixul *-i*, echivalent al sufixului românesc *-(e)an*, care a format nume de familie atât de la denumiri de localități din domeniul Beiuș cât și de la nume de sate și târguri mai îndepărtate.

Acest tip de nume sunt înregistrate doar în târgul Beiuș: *Lugosi*³⁴ – 5, *Baranyi*³⁵, *Thordai*³⁶, *Csanadi*³⁷, *Debreceni*³⁸, *Varadi*³⁹ etc. Tot în Beiuș sunt înscrise trei capi de familie cu numele *Erdély Istvany*, *Erdélyi Grigor* și *Erdélyi*⁴⁰ Ignat, echivalentul numelui românesc *Ardelean(u)*, numele unui alt cap de familie *Erdilyan* Pascu.

10. În studiul de față am prezentat numele de origine toponimică din ținutul Beiuș în raport cu referenții lor: numele strămoșilor care au trăit în anul 1600 și numele descendenților posibili din aceleași localități sau din alte așezări din ținut în anul 1721. Prin aceasta nu am făcut decât să procedăm într-o manieră identică folosită în studiul toponimiei: un nume se referă la un loc precis, el nu este un semn lingvistic abstract, ci își datorează existența unor fapte exacte. Atât numărul cât și aria numelor de origine toponimică a crescut simțitor în acest interval, mai ales datorită migrațiilor, dar și prolificității familiilor purtătoare ale acestor nume.

²⁶ Din satul Ferice.

²⁷ Din satul Saca.

²⁸ Din satul Brădet.

²⁹ Din satul Borz.

³⁰ Satul de origine s-a numit *Scroafa* (azi *Stejerel*) lângă Brad, jud. Hunedoara.

³¹ Localitatea de origine este *Hălmagiu* din jud. Arad.

³² Din *moș* „român din Munții Apuseni”.

³³ Din *sălăjan* „locuitor al ținutului Sălaj”.

³⁴ Din magh. *lugosi*, *lugasi* < *Lugos* (mai vechiul *Lugas*, nume de localități în fostele comitate Bihor, Caraș, Szabolcz, Vas) + suf. *-i*.

³⁵ Din comitatul sau localitatea *Baranya* + suf. *-i*.

³⁶ Din magh. *tordai* < *Torda* „comitatul sau localitatea Turda”.

³⁷ Din magh. *csanádi* < *Csanád* „comitatul sau localitatea Cenad”.

³⁸ Din magh. *debreceni* < *Debrecen*, numele mai vechi al localității Vădurele, jud. Sălaj (Suciu, *op. cit.*, vol. II, p. 239).

³⁹ Din magh. *váradi* < *Várad* (= Oradea) + suf. *-i*.

⁴⁰ Din magh. *erdélyi*, *erdéli* < *Erdély* (= Ardeal) + suf. *-i*.

Cunoașterea numelor de locuri și a etnonimelor din structura numelor de familie este deosebit de utilă pentru stabilirea migrațiilor în această zonă: în jurul anului 1600 o migrație redusă în satele domeniului, dar destul de ridicată în Beiuș, care ar putea fi considerat chiar din această perioadă „un târg cosmopolit”, dată fiind diversitatea etniilor reflectată în numele de familie. Apoi migrațiile au crescut vizibil la începutul secolului al XVIII-lea, cele mai multe fiind din afara domeniului, fluxul cel mai mare venind din Ardeal.

ABREVIERI

- Anjou O. = *Anjoukori Okmánytár* [Culegere de documente din epoca dinastiei de Anjou], I–VI, Szerkesztette Nagy Imre, Budapest, 1878–1891; VII, Szerkeszti Tasnádi Nagy Gyula, Budapest, 1920 [A Monumenta Historica sorozatban].
- ÁÚO = *Árpádkori új okmánytár*. [O nouă culegere de documente din epoca dinastiei Árpád], Közzé teszi Wenzel Gusztáv, I–XII, Pest [később], Budapest, 1860–1874 [A Monumenta Hungariae Historica sorozatban].
- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, 1996.
- DRH C, X–XII = *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania*, vol. X (1351–1355), vol. XII (1360–1365). Sub redacția: Acad. Ștefan Pascu, București, 1977, 1985.
- HédOkI. = *A Héderváry-család oklevéltára* [Documente ale familiei Héderváry], I. Közlik Radvánszky Béla és Závodszyky Levente, Budapest, 1909; II. Közli Závodszyky Levente, Budapest, 1922.
- MNy. = „Magyar Nyelv” [Limba maghiară], periodic.
- OkISz. = Szamota István, Zolnay Gyula, *Magyar oklevél-szótár. Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz* [Vocabularul cuvintelor maghiare din documente], Budapest, 1902–1906.
- SoprVm. = *Sopron vármegye története. Oklevéltár* [Istoria comitatului Sopron. Culegere de documente], Nagy Imre, I–II, Sopron, 1889–1891. Név-és tárgymutató. Összeállította Házi Jenő, Sopron, 1922.

NOMS DE FAMILLE D'ORIGINE TOPONYMIQUE DANS LA RÉGION DE BEIUȘ

(Résumé)

Nous avons présenté dans cette étude, sur la base de deux conscriptions de 1600 et de 1721, les noms de famille d'origine toponymique de la région de Beiuș, par rapport à leurs référents: les noms des ancêtres qui ont vécu en 1600 et les noms des descendants possibles des mêmes localités ou d'autres villages existant dans la région en 1721.

Le nombre et l'aire des noms d'origine toponymique se sont accrus considérablement dans cette période, surtout grâce aux migrations, mais aussi à la prolificité des familles portant ces noms. La connaissance des noms de lieux et des ethnonymes qui se trouvent à la base des noms de famille est très utile pour établir des migrations dans cette zone: environ 1600, une migration réduite dans les villages de la région, mais assez élevée à Beiuș, qui pourrait être considéré dès cette période «un bourg cosmopolite», étant donné la diversité des ethnies reflétée dans les noms de famille. Puis les migrations se sont accrues visiblement au début du XVIIIe siècle, la plupart étant du dehors de la région, le plus grand flux venant de la Transylvanie.

Universitatea „Tibiscus” Timișoara
Str. Lascăr Catargiu nr. 4–6